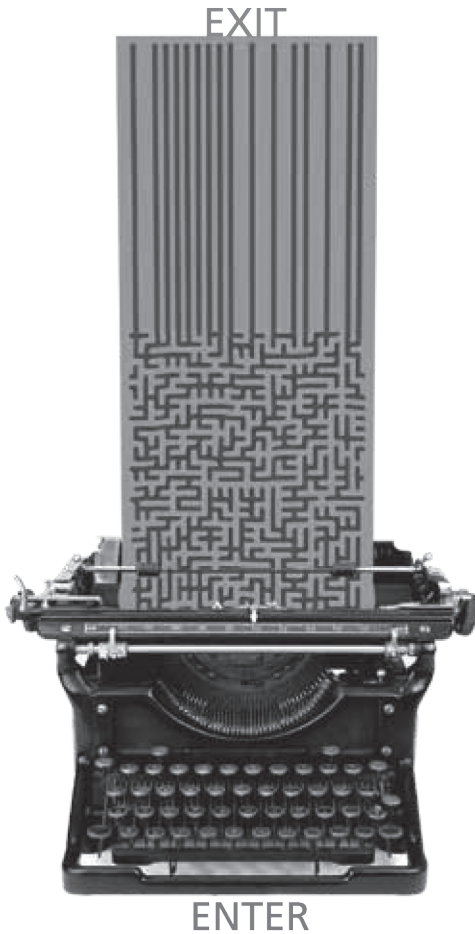

คู่มือการทำข่าว

นโษบายสารธารณะ

คู่มือการทำงาน นโยบายสาธารณะ

ผู้รวบรวม/เรียบเรียง	สำนักข่าวประชาธรรม
จัดทำโดย	โครงการพัฒนาเครือข่ายนักข่าวประชาชน เพื่อสร้างพื้นที่สุขภาวะ
สนับสนุน	สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กองทุนสิ่งแวดล้อม สำนักนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สารบัญ

คำนำ

สำนักข่าวประชาธรรม

ทำไมต้องทำงานให้เป็นนโยบายสาธารณะ
นิติ เอียวศรวิวงศ์

ประสบการณ์จากมืออาชีพ

ประสงค์ เลิศ รัตนวิสุทธิ/ภัทร คำพิทักษ์/ชูวัส ฤกษ์ศิริสุข

ทำง่าย ๆ สนุก ๆ ไม่ใช่มืออาชีพก็ทำได้
ศศศรี เผ่าอินจันทร์

พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสาร อาวุธนักข่าว

คำนำ

หนังสือ การทำข่าวกับนโยบายสาธารณะ เล่มนี้จัดทำขึ้นจากการรวบรวมความรู้ ประสบการณ์ของนักข่าวมืออาชีพที่มีประสบการณ์ในการทำข่าวมายาวนานนับสิบปี เช่น ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ บรรณาธิการอำนวยการหนังสือพิมพ์มติชน ภัทระ คำพิทักษ์ บรรณาธิการข่าวการเมืองหนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ และ ชูวัส ฤกษ์ศิริสุข บรรณาธิการประชาไทออนไลน์

และยังรวบรวมความรู้ และหลักคตินักวิชาการที่ให้ความสนใจงานด้านสื่อภาคประชาชนมาโดยตลอด เช่น อ.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ผู้ก่อตั้ง สำนักข่าวประชาธรรม และนักการสื่อสารมวลชนจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.ศศริเผ่าอินจันทร์ ทั้งนี้โดยหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นคู่มือสำหรับนักข่าวมือใหม่ทั้งหลาย ทั้งที่อยู่ในวงการสื่อมวลชนกระแสหลัก และนักข่าวไม่มีอาชีพทั้งหลาย แต่มีใจรักที่อยู่ในท้องถิ่นตามภูมิภาคต่างๆ คุณอาจจะเป็นนักศึกษา เป็นครู เป็นข้าราชการ หรือแม้กระทั่งพระสงฆ์ก็สามารถนำความรู้ในหนังสือเล่มนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ได้

การจัดทำคู่มือดังกล่าว สำนักข่าวประชาธรรมได้มีการจัดทำกระบวนการฝึกอบรมการทำข่าวกับนโยบายสาธารณะให้แก่นักศึกษาในมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นและภาคประชาสังคมในภาคเหนือ และส่วนหนึ่งของเนื้อหาในเวทิดังกล่าวได้นำมาจัดทำคู่มือเพื่อเผยแพร่แก่บุคคลทั่วไป เพราะเห็นประโยชน์ของสื่อมวลชนที่จะมีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ และเปิดพื้นที่ให้แก่ภาคประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการกำหนด และตรวจสอบนโยบายสาธารณะมากขึ้น โดยผ่านกระบวนการทำข่าว บทความ และรายงานพิเศษต่างๆ เผยแพร่ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ จนถึงสื่ออื่นๆ เช่น วิทยูทูป เป็นต้น

สำนักข่าวประชาธรรม

ทำไม

ต้องทำข่าว

นโยบายสาธารณะ

นิธิ เอียวศรีวงศ์

นโยบายสาธารณะ คือมันก็บอกอยู่แล้วว่า เป็นนโยบายที่มีผลกระทบต่อส่วนรวม และคนที่เข้ามามีส่วนร่วมคือทุกๆ ฝ่าย ไม่ใช่ทุกคน เช่น การที่บุคคลหนึ่งจะตัดสินใจทำเอฟทีเอ มันมีเงื่อนไขการทำเอฟทีเอหลายอย่าง ซึ่งมันต้องเสียบ้างได้บ้าง อันนี้มันจะต้องมีการเจรจาตกลงกัน ฝ่ายที่เสีย เขาจะได้อะไรชดเชยบ้าง ฝ่ายที่ได้จะยอมชดเชยอะไรให้กับคนที่เค้าเสียไปบ้าง

ที่ผ่านมาในเมืองไทยคนที่กำหนดนโยบายสาธารณะหลักๆ คือข้าราชการ ต่อมาคือนักการเมืองที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากการกำหนดนโยบายสาธารณะด้วย รัฐบาลทักษิณอาจจะแตกต่างจากรัฐบาลอื่นคือ พยายามที่จะเข้ามาเป็นผู้นำฝ่ายข้าราชการในการกำหนดนโยบายสาธารณะมากกว่ารัฐบาลอื่นๆ

การที่เรื่องของคนรากหญ้าที่ไม่ค่อยเป็นนโยบายสาธารณะ? เป็นเพราะไม่เคยมีส่วนเข้าไปต่อรอง เช่น ตอนตัดสินใจจะทำเอฟทีเอ กับจีน ก็รู้อยู่ว่ากระเทียมไทยจะถูกกระเทียมจีนตีตลาด แต่คุณกลับไม่เคยเข้าไปถามเกษตรกรเลย หรือไม่ก็ไปศึกษาก่อนว่าทางออกของคนที่เลิกปลูกกระเทียมมันมีอะไรบ้าง และรัฐจะช่วยทดแทน หรือแก้ปัญหาอย่างไรหากเกษตรกรต้องเลิกปลูกกระเทียม ซึ่งอันที่จริงผมคิดว่าไม่มีจนกระทั่งเกษตรกรเลิกปลูกกันไปแล้ว รัฐถึงได้คิดเอาเองว่า จะแก้ปัญหาแบบนั้น แบบนี้ แต่จะให้ดีกว่านี้คือ จะทำอย่างไรให้รากหญ้าได้มีส่วนร่วมบ้างว่า ถ้าไม่ได้ปลูกกระเทียมแล้วจะให้ทำอะไร เป็นต้น

มาถึงบทบาทสื่อกับนโยบายสาธารณะของคนรากหญ้า ที่ผ่านมาสื่อแทบไม่ได้ทำอะไรเลย คือ ไม่ได้เข้าไปศึกษา พูดคุยกับชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านบอกกับเราได้ บางสื่อก็อาศัยการทำข่าวจากผู้นำชาวบ้านและเอ็นจีโอเท่านั้นเอง

สื่อควรทำอะไรต่อไป? ผมคิดว่าเราจะทำอย่างไรให้สื่อลงไปหารากหญ้า สื่อโดยส่วนใหญ่ชอบคิดว่า ข่าวประเภทไหนบ้างที่จะขายได้ ซึ่งก็แน่นอนอยู่แล้วว่าต้องเป็นข่าวที่กระทบกับผู้ซื้อ ซึ่งก็คือชนชั้นกลาง ฉะนั้นข่าวก็จะถูกบีบให้แคบลงเฉพาะเรื่องที่คนชั้นกลางสนใจ แต่ถามว่าเมื่อเป็นเช่นนี้แล้วสื่อสามารถหรือไม่ที่จะลงไปทำอะไรเกี่ยวกับเรื่องของคนรากหญ้าแล้วผูกโยงให้คนชั้นกลางเห็นว่ามันมีความเชื่อมโยงกันอย่างไร อันนี้ผมคิดว่าสื่อทำได้ แต่กลับไม่ได้พยายามจะทำ คัดไปง่ายๆ ว่าเป็นเรื่องของคนรากหญ้าแล้วใครจะไปสนใจ

นอกจากสื่อแล้วนักวิชาการเองก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการสร้างความเข้าใจในนโยบายสาธารณะกับคนรากหญ้า แต่หัวใจสำคัญที่สุดคือคนรากหญ้าเองที่ต้องลุกขึ้นมา คุณอย่ายอมแพ้ที่จะร้องเสียงดังๆ ในบางจุดเราก็ได้เห็นมาแล้วว่าคนรากหญ้าทำมาแล้ว

ทำไมต้อง “รากหญ้า”

ความสำคัญของข่าวภาคประชาชน ภาคประชาชนในระดับรากหญ้าไม่เคยปรากฏเป็นข่าว ตัวตนของรากหญ้าก็เป็นสิ่งที่คนอื่นนิยามให้ เช่น โง่ จน เจ็บ เป็นต้น การที่ภาคประชาชนมีตัวตนอยู่เป็นจำนวนมากอยู่ทั่วประเทศแต่มีได้ให้ความสำคัญ เช่น การวางนโยบายสาธารณะจะ

ถูกกำหนดจากส่วนกลางไม่มีความเห็นของภาคประชาชน แม้จะมีเจตนาดี แต่มักจะไม่ประสบความสำเร็จ เพราะไม่ได้แก้ปัญหารากหญ้าที่แท้จริง

ทำไมข่าวภาคประชาชน จึงไม่มีความสำคัญในสื่อกระแสหลัก

1. เหตุผลทางธุรกิจ เพราะประชาชนระดับรากหญ้าไม่ใช่ลูกค้าของสื่อกระแสหลัก ไม่มีกำลังซื้ออย่างไรก็ตามความสำคัญของข่าวภาคประชาชนทางธุรกิจมี ขณะนี้มีความเปลี่ยนแปลง 2 ประเด็น คือ

ประการแรก ความเปลี่ยนแปลงทางรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญบังคับให้มีการกระจายทรัพยากรประมาณ 20-30 เปอร์เซ็นต์ ลงสู่ระดับรากหญ้ามากขึ้น เช่นการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มจะมาจากภาคชนบทถึง 20-30 เปอร์เซ็นต์ ฉะนั้นการบอกว่าไม่ใช่ลูกค้าก็ไม่ใช่ จะเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับชนบทก็เริ่มกระทบกันมากขึ้น

ประการที่สอง ธุรกิจไทยมีความสำคัญมากขึ้น แต่เดิมใช้ทุนเทคโนโลยี วัตถุดิบจากต่างประเทศ โรงงานจะตั้งอยู่ชายขอบกรุงเทพฯ เอาแรงงานราคาถูกเข้ามาทำงาน สภาพแบบนี้กำลังจะหมดไปเพราะแรงงานไทยสู้แรงงานจีน เวียดนามมากขึ้น แต่ปัจจุบันสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นก็คือเกิดการแย่งชิงทรัพยากรในชนบท เช่น กรณีเหมืองโปแตช มีผลกระทบอย่างมากต่อชุมชนชนบท เพราะมีการขุดเหมืองใต้บ้านของเรา ทำให้น้ำเค็ม น้ำเค็มก็ไม่สามารถปลูกข้าวได้ เรามองให้ทั่ว ทิศทางที่เกิดขึ้นเกิดโครงการของรัฐและเอกชนเข้าไปแย่งชิงทรัพยากรในชนบท เพราะไม่มีอะไรอยู่ในกระเป๋าคงต้องขายทรัพยากรของประเทศ เอาที่ดินของเราเพื่อให้นำมาเลเซียไปทำท่าอากาศยาน นั่นคือการแย่งชิงที่ดิน วิธีชีวิตของชุมชน

เมื่อเป็นเช่นนี้เราไม่สามารถแยกคนเมือง กับชนบทได้ คนชนบทไม่ใช่แค่หัวสิวที่จะสะกิดออกไปได้ง่ายๆ อีกแล้ว

2. สื่อทวิตขึ้น ครั้งหนึ่งเคยติดอยู่กับภาคราชการในส่วนภูมิภาค ข่าวประเภทนี้เป็นหลักของข่าวภูมิภาค แต่ลักษณะข่าวแบบนี้กำลังจะตายไปแล้ว ข่าวภูมิภาคปัจจุบันนี้ทั้งคนชนบทก็ไม่สนใจ คนกรุงเทพฯก็ไม่สนใจ เพราะไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตเขา ทั้งนี้เพราะภาคราชการมีน้ำหนักในชีวิตของเราน้อยลงเรื่อยๆ แต่ขณะนี่เทสโก้ โลตัสจะมีบทบาทในชีวิตเรามากขึ้น

ภาคประชาชนหมายถึงใคร

อยากจะนิยามก่อนว่าภาคประชาชนหมายถึงอะไร ในทัศนะผมคิดว่ามี 2 ส่วน คือ

1. องค์กรที่รณรงค์ เช่น อ.บ.ค. อ.บ.จ. กำลังจะมีบทบาทมากขึ้น เพราะมีทรัพยากรมากขึ้น องค์กรเหล่านี้จะเข้าไปทำกิจกรรมในระดับท้องถิ่น เกิดความเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่นมากขึ้น อ.บ.ค. โดยส่วนใหญ่มักจะเอาเงินไปลงทุนกับโครงสร้างพื้นฐานค่อนข้างมาก เช่น หอกระจายข่าว ทำถนน แต่ในขณะที่เดียวกัน เมื่อนำข่าวแบบนี้ไปเสนออีกไม่ค่อยมีคนสนใจเท่าไร ทำให้เรามองภาพ อ.บ.ค.ค่อนข้างดำแต่จริงๆ แล้วไม่ใช่ ยังมี อ.บ.ค.อีก 20 เปอร์เซ็นต์ที่พยายามจะแสวงหาอะไรใหม่ๆ พยายามสร้างโครงการที่สร้างสรรค์หลายอย่าง ประเด็นข่าวที่น่าสนใจ คือ อ.บ.ค.แหกคอกคิดหางานที่ไม่ใช่งานผู้ว่าฯสั่งให้ทำ เช่น อ.บ.ค.ที่เริ่มสำรวจเศรษฐกิจของคนในหมู่บ้าน เช่น สำรวจว่าใครเป็นหนี้ อยากรู้ในหมู่บ้าน ความรู้พื้นฐานเช่นนี้จะสามารถทำให้ อ.บ.ค.สามารถ

ทำอะไรได้มากกว่าการทำโครงสร้างพื้นฐาน ควรจะกันงบประมาณเพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนได้ เป็นต้น

ดังนั้นการที่องค์กรเหล่านี้ทำงานແกคอกน่่าสนใจ เป็นประเด็นข่าวได้

2. ภาคประชาชนต่างๆ มีทั้งที่ทำงานร่วมกับ อ.บ.ค. อ.บ.จ. หรือไม่ทำงานร่วมแต่เป็นองค์กรที่ภาคประชาชนเป็นคนนำ เวลาที่องค์กรภาคประชาชนมีเป็นจำนวนมากขึ้น แต่เราให้ความสำคัญกับองค์กรภาคประชาชนน้อยกว่า เอ็นจีโอ ภาคประชาชนระดับล่างเช่น เครือข่ายผู้คิดเชื่อที่รวมตัวกันเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง เครือข่ายชุมชนแออัด มีข่าวที่ปรากฏทางสื่อ น้อยมาก ฉะนั้นเราต้องนำเสนอข่าวขององค์กรภาคประชาชนมากขึ้น

อะไรคือประเด็นข่าว

ผมคิดว่าต้องอาศัยจินตนาการ ไม่สามารถอาศัยคำตอบสำเร็จรูปได้ เท่าที่สรุปได้มีดังนี้

1. อะไรคือปัญหาในระดับรากหญ้า

สมัยหนึ่งที่ประชาชนบ่นอยู่เสมอ ปัญหาที่คนร้องเรียนเพราะไม่ได้รับทรัพยากรที่รัฐจัดให้ เช่น ไม่มีถนน ไม่มีโรงเรียน ภายใต้วีดิคิดแบบรัฐ อันนี้ถือเป็นปัญหาแบบเก่า ขณะนี้ปัญหาที่ภาคประชาชนเรียกร้องในเวลานี้ เป็นการเรียกร้องเรื่องการใช้สิทธิไม่ใช่โครงสร้างพื้นฐานอีกแล้ว ยกตัวอย่างเช่นเช่น

- โครงการ 30 บาท เพราะมีคนใช้เข้าไม่ถึง หรือเข้าถึงแต่ไม่สามารถเอาบัตรนั้นนำไปใช้ในการดูแลสุขภาพได้ ขณะนี้สื่อมวลชนไม่สามารถทำให้คนธรรมดามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น 30 บาท ทั้งที่เป็นประเด็นใหญ่ของสังคมไทยมาก แต่สื่อให้ความสำคัญน้อยมาก ขณะนี้ยังไม่มีใครรู้ว่าภาพรวมตกลงว่า 30 บาท มันดีหรือไม่คืออย่างไร กรณีนี้ถือว่าสื่อล้มเหลวมากที่ไม่สามารถทำให้ประชาชนเสนอความเห็นได้อย่างกว้างขวาง มีแต่ความเห็นของหมอ เป็นต้น

- ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร เช่นกรณีการที่บริษัทข้ามชาติไปปลูกดอกดาวเรืองในหมู่บ้าน และมีการนำน้ำไปใช้ อันนี้ก็คือเป็นข่าวได้

- ปัญหาจากปรับตัวของชุมชน เช่นกรณีเบียดชุมชน ที่สามารถทำให้เงินไม่ต้องไหลออกนอกชุมชน สหกรณ์ออมทรัพย์ การสร้างตลาดภายในของตนเอง เป็นต้น

ความล้มเหลวของสื่อคือไม่สามารถนำเสนอความเห็น หรือความเป็นไปในระดับรากหญ้าได้ ทำให้ไม่เห็นความเชื่อมโยง ระหว่างเศรษฐกิจระดับรากหญ้าว่าเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจมหภาคอย่างไร เป็นต้น

- อีกกรณีหนึ่ง ช่วงเศรษฐกิจตก มีคนกลับมาอยู่ภาคเกษตรกรรมจำนวนมาก เมื่อคนเหล่านี้กลับมาอยู่ในชนบท ไม่มีคนรู้เลยว่าเกิดอะไรขึ้น สิ่งที่เรารู้คือชนบทไทยนั้นแข็งแกร่งมาก สามารถรองรับคนจำนวนมากเป็นล้านคน คำถามต่อมาก็คือเมื่อเราไม่รู้ภาพข้างล่างว่าเกิดอะไรขึ้น ถ้าเกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นอีก คนตกงานอีกล้านคนจะไปอยู่ในชนบทได้หรือไม่

การที่สังคมไทยไม่ให้ความสนใจกับระดับรากหญ้าเพียงพอ ทำให้เราไม่เห็นตัวเอง ว่าเราจะก้าวต่อไปอย่างไร

2. การแก้ปัญหาของภาคประชาชน

ในภาคชนบทเมื่อเผชิญกับปัญหาจะแก้อย่างไร หรือไม่แก้ปัญหา แต่ตอบสนองต่อปัญหา เช่น คนกลับไปอยู่ชนบท เขาตอบสนองต่อการศึกษาของลูกอย่างไร เช่น เขาส่งลูกเรียนหนังสือชั้นขึ้น หรือยาวขึ้นอย่างไร ทำไมความสำเร็จของประชาชนระดับรากหญ้าเป็นจำนวนมาก ถ้าเรานำเสนอ ก็จะให้ภาพความเข้มแข็งของระดับรากหญ้ามากขึ้น ทำให้คนในสังคมเห็นว่าชาวบ้านไม่ใช่คนอ่อนแอ ชาวสลัมในเชียงใหม่สามารถแก้ปัญหาคลองแม่ข่าจนกระทั่งปลากลับคืนมา ชาวบ้านปากมูลกับทำงานวิจัยที่บ้านสู้กับงานวิจัยของนักวิชาการ การรวมกลุ่มแก้ปัญหา ยาเสพติด การรวมกลุ่มจัดการขยะที่พิษณุโลก การศึกษาทางเลือกที่ประสบความสำเร็จมากกว่าสำนักงานปฏิรูปการศึกษาของรัฐเสนอออกมา ตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนถึงภาพของรากหญ้าที่มันเปลี่ยนไป ขณะเดียวกันก็เป็นคำตอบให้แก่ภาคเมืองด้วย

โครงการแม่บ้าน กลุ่มเอดส์ เราไม่ค่อยพบข่าวที่กลุ่มแม่บ้านทำเอง ทำอย่างไร ประสบผลสำเร็จอย่างไร เราไม่ใช่ไปคุยสิ่งที่ผู้ว่าบอกให้ดู การทำข่าวแบบนี้จะทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างภาคประชาชนได้ ต้องเจาะลึกให้เข้าถึงปัญหาที่เขาเผชิญอยู่ เช่น กลุ่มแม่บ้านเจอปัญหาตลาด แก้ปัญหาอย่างไร โครงการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ทำแล้วประสบผลสำเร็จอย่างไร

3. โครงการของภาครัฐ และเอกชนที่กำกับประชาชน เช่นโครงการ 30 บาท กองทุนหมู่บ้าน ซึ่งมีการติดตามผลทางสื่ออย่างมาก ถ้าหาก

เราทำข่าวนี้ จะเห็นว่าประชาชนในระดับรากหญ้าไม่ใช่ผู้ถูกกระทำ แต่เป็นผู้ลงมือกระทำ

4. อุบัติการณ์ที่น่าสนใจ ที่เกิดขึ้นในระดับรากหญ้า เช่น อุบัติการณ์แบบคนกักหมา

5. อุบัติการณ์แสวงแนวโน้มนะโรวางอย่าง เช่นคนเสพยาบ้าลือคอผู้หญิง สิ่งที่เกิดขึ้น มันแสดงให้เห็นแนวโน้มว่าเป็นปัญหาใหญ่

6. อุบัติการณ์ที่ทำให้เราเห็นความเป็นจริงอีกด้านหนึ่ง เช่น ภาพของชุมชนที่มีความแตกต่างจากที่เราเคยเห็นทุกๆ ไป.

หมายเหตุ เรียบเรียงจากการสัมภาษณ์ อ.นิธิ เอียวศรีวงศ์ มีนาคม 2549 และจากเวทีฝึกอบรมของสำนักข่าวประชาธรรม เรื่อง "กลยุทธ์การสื่อข่าวภาคประชาชน" ณ โรงแรมบ้านไท อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 10-11 สิงหาคม 2545

เรียนรู้ จากมืออาชีพ

ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ

บรรณาธิการอำนวยการหนังสือพิมพ์มติชน

ภัทระ คำพิทักษ์

บรรณาธิการข่าวการเมืองหนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์

ชูวิศ ฤกษ์ศิริสุข

บรรณาธิการประชาไทออนไลน์

จากเรื่องใกล้ตัว ไปสู่นโยบายสาธารณะ

ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ

บรรณาธิการอำนวยการหนังสือพิมพ์มติชน

ก่อนอื่นต้องทราบก่อนว่านโยบายสาธารณะหมายถึงอะไรกฎเกณฑ์ของข่าวสาธารณะ ยกกรณีตัวอย่างข่าวแห่หม่มท้อง (แคทลียา แมคอินทอช-คาราซ็อดัง) ทำไมประชาชนจำนวนมากจึงสนใจข่าวนี้ 1. เพราะเป็นเรื่องของคนดัง 2. เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว มีผลกระทบต่อใกล้ตัว (ใกล้ในเชิงภูมิศาสตร์ หรือในเชิงความรู้สึกก็ได้) 3. เป็นผลกระทบในเชิงวงกว้าง มีผลกระทบต่อประชาชนสูง

ไม่ว่าความสนใจในสถานะส่วนตัวอย่างไร แต่ในฐานะสื่อ ต้องคิดว่าจะถ่ายทอดข่าวนั้นสู่สังคมอย่างไรถึงจะเหมาะสมกับสิ่งที่จะต้องถ่ายทอด ในฐานะของสื่อจะต้องคิดว่าจะแปรเรื่องหม่มทองให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมให้มากที่สุดในรูปแบบอย่างไร นี่คือการทำให้เป็นนโยบายสาธารณะในรูปแบบหนึ่ง คือไม่จำเป็นที่จะต้องเริ่มต้นด้วยประเด็นที่เป็นวิชาการเสมอไป

นักข่าวจะต้องค้นหาสาระจากประเด็นทุกประเด็นได้ กรณีข่าวหม่มทองจะเห็นว่า หม่มเป็นคารามีรายได้จากความศรัทธาของคน หม่มเป็นแบบอย่างที่ดีของคน ในขณะที่เดียวกันเรื่องการทองก็เป็นเรื่องส่วนตัว เป็นเรื่องปกติของคนทั่วไป แต่ประเด็นสำคัญที่ต้องพูดกันคือการทำให้ข่าวหม่มโกหก ถ้าเป็นชาวบ้าน จะไม่สนใจว่าหม่มจะไปทองที่ไหนอย่างไร แต่เมื่อหม่มเป็นแบบอย่างที่ดีสังคมชื่นชม เป็นทูตยูนิเซฟ แล้วหม่มออกมาแถลงข่าวคาใส่แจ้วว่าเพิ่งรู้ว่าทอง เราเห็นได้ว่ามันเป็นการแสดง ถ้าหม่มมาขอรับ มาขอโทษในสิ่งที่ผ่านมา ปฏิกริยาของสังคมจะต่างไปหรือไม่ มันเป็นการสอนให้สังคมรู้จักความจริง ในฐานะสื่อเราต้องชี้ประเด็นให้เห็นว่าทำไมหม่มถึงปกป้องตัวเอง ถึงขนาดยอมโกหกสาธารณชน เราต้องสะท้อนให้เห็นว่าการโกหกของหม่มทำให้เราผิดหวังตรงไหน ถ้าโกหกแล้วจบกันไปมันสะท้อนอะไรสะท้อนว่าต่อไปนี้เราโกหกได้ใช่หรือไม่

ถ้านักการเมืองซึ่งเป็นบุคคลสาธารณะอีกรูปแบบหนึ่งโกหก การโกหกของนักการเมืองนั้นสร้างความเสียหายให้กับสาธารณะมากกว่าหม่มหรือไม่ เพราะฉะนั้นวิธีการนำเสนอเป็นประเด็นสำคัญ เราจะแปรสภาพเรื่องนี้ให้เป็นประโยชน์อย่างไร ให้เป็นแบบอย่าง อย่าลืมนะว่า

สังคมเราหรือคนทั่วไปไม่เคยยอมรับความจริงว่าตัวเองได้ทำผิดพลาด แล้วก็โกหกถูกลงไปตลอดเลย

ในกรณีนี้คือ จะทำข่าวนี้อย่างไรให้มันมีความน่าสนใจในแง่ที่ทั้งประสบความสำเร็จด้วย ทั้งเป็นประโยชน์ด้วย ข่าวมันไม่ได้มีมิติเดียวแล้วแต่ว่าเราจะเป็นสไตลีนั่น แต่สิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เลยคือ ความคัง ความใกล้ตัว ความเป็นสาธารณะ

นโยบายสาธารณะ คือเรื่องที่กระทบคนส่วนใหญ่

เรื่องของความคัง ความคัง คนสนใจ เรื่องใกล้ตัว อาจจะเป็นเรื่องที่น่าไปสู่การทำนโยบายสาธารณะได้ง่าย แต่ถ้าหันมาดูเรื่องที่เป็นนโยบายสาธารณะจริงๆ เช่น นโยบาย หรือสิ่งรัฐจะทำแล้วมีผลกระทบกับประชาชน รัฐอาจไม่ใช่รัฐบาลอย่างเดียว อาจหมายถึง อ.บ.ค. อ.บ.จ. ก็ได้ การสร้างถนนของ อ.บ.ค. ก็เป็นนโยบายสาธารณะของหน่วยปกครองท้องถิ่นที่มีผลกระทบกับชาวบ้าน เทศบาลจะสร้างตลาดน้ำก็เป็นนโยบายสาธารณะของหน่วยงานของรัฐที่มีต่อชุมชน ฉะนั้นกล่าวโดยสรุป อะไรที่มีผลกระทบต่อชุมชนก็เป็นนโยบายสาธารณะ เรื่องแบบนี้อาจจะทำยาก แต่เป็นเรื่องที่นักข่าวควรจะทำอย่างยิ่ง

การทำข่าวสามารถก่อให้เกิดนโยบายสาธารณะที่เป็นบวกได้อีกด้วย เช่น เมื่อหลายปีก่อนที่จะเกิดกองทุนประกันสังคม กองทุนเงินทดแทน มีนักข่าวคนหนึ่งไปเจอนักวิชาการที่สนามหลวงเป็นประจำ ก็ติดตาม

ทำข่าว สืบจนรู้ว่าป็นนิ้วของคนงานในโรงงานแห่งหนึ่ง แล้วโรงงานนั้นก็มีคนงานนิ้วคิ้วเต็มไปหมด ตามไปถามกรมแรงงานว่าได้ค่าเสียหายเท่าไร ก็พบว่าได้แค่สองร้อยบาท จึงถูกโจมตีวิพากษ์วิจารณ์กันใหญ่ ว่าทำไมคนงานนิ้วคิ้ว รัฐจ่ายเพียงแค่สองร้อย นักข่าวฉบับนั้นก็เล่นข่าวฉกฉวยจรรยาบรรณของรัฐต้องตั้งกองทุนทดแทนขึ้น บรรจู่ไว้ในกฎหมายประกันสังคม นี่ถือเป็นกรณีตัวอย่างของการทำข่าวที่สามารถฉกฉวยนโยบายสาธารณะเป็นผลสำเร็จ

ประสบการณ์ของตัวเองนั้นจะเลือกทำข่าวในส่วนที่เป็นนโยบายใหญ่ๆ ที่เป็นรูปธรรม สิ่งที่รัฐบาลจะทำหรือทำที่มีผลกระทบต่อประชาชนแต่คนทั่วไปไม่ค่อยเห็น แต่เราคิดว่าเป็นประโยชน์ ยกตัวอย่างเช่น ตอนที่รัฐไม่ขึ้นราคาน้ำมันดีเซล พยายามตรึงราคาไว้ ตอนนั้นคนไทยได้ใช้น้ำมันถูก เราคิดว่าดี เราชอบ แต่เบื้องหลังน้ำมันราคาถูกคือรัฐเอาเงินกู้เงินมาอุดหนุนไว้ แล้วนำเงินงบประมาณแผ่นดินไปใช้ทั้งคันทั้งคอก ถ้าร้อยละ 5 เราก็ต้องเสียงบประมาณแผ่นดินถึงแสนล้านบาท แต่รัฐไม่ทำอย่างนั้น ส่วนที่เป็นคอกเบี้ยรัฐเอาเงินที่เราซื้อน้ำมันไปใช้หนี้ ถ้าน้ำมันลิตรละ 25 รัฐก็จะขายให้เรา 25.50 ทำให้เราซื้อน้ำมันแพงเพราะต้องใช้หนี้กองทุนน้ำมันด้วย เท่ากับว่าคนไทยต้องใช้น้ำมันที่แพงกว่าคนทั่วโลก 50 สตางค์ เพราะรัฐบาลได้ซ่อนปัญหาไว้ ทำให้คนไทยมองไม่เห็น

นั่นคือเรื่องนี้สอนให้เรารู้ว่า นักข่าวอย่ามองเพียงปรากฏการณ์ ต้องมองเบื้องหลังปรากฏการณ์ ต้องมองสิ่งที่ลึกลงไป นี่คือนโยบายสาธารณะ การตรึงราคาน้ำมันคือนโยบายที่มีผลกระทบต่อพวกคุณทุก

คน รัฐบาลหลอกให้คุณจ่ายสิ่งที่แพงกว่าสิ่งที่ควรจ่าย เพราะคุณต้องเสียคอกเบี้ยด้วย เป็นต้น

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ นโยบายสามสิบบาทรักษาทุกคนถือเป็นนโยบายสาธารณะที่กระทบต่อทุกคน มีคนประมาณห้าสิบล้านคนที่ใช้การรักษาพยาบาลในระบบนี้ ถ้านักข่าวจะทำเรื่องนี้ ต้องไปดูว่ามีคนไข้ในเขตรักษาเกี่ยวกับโรงพยาบาลนี้กี่คน มีงบจากรัฐต่อหัวเท่าไร เหลือเป็นส่วนกลางเท่าไร สำหรับบริหารจัดการ นักข่าวอาจจะต้องไปขอข้อมูลเลี้ยวงบประมาณของโรงพยาบาลยังคิดลบหรือไม่ ก่อนจะมีข้อสรุปว่าการรักษาไม่ได้คุณภาพ ถ้ารักษาผิด รักษาไม่ทั่วถึง ให้อาคุณภาพแย่ ก็ต้องไปคุยกับโรงพยาบาล ต้องหาข้อมูลจากเว็บไซต์ของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) นักข่าวต้องศึกษาข้อมูลให้รอบคอบจากหลายๆ ฝ่ายเสียก่อน อันนี้ถือเป็นการทำข่าวนโยบายสาธารณะอย่างแท้จริง

กรณีการทำข่าวเอฟทีเอก็ถือเป็นนโยบายสาธารณะ เพราะมีผู้ได้รับผลกระทบอย่างกว้างขวาง ทั้งภาคเกษตร และอุตสาหกรรม การทำข่าวสามารถทำได้หลายแง่มุม เช่น แง่มุมเศรษฐกิจ ผลกระทบเกษตรกร กระบวนการจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่มีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วม เป็นต้น

กองทุนหมู่บ้าน เวลารัฐบาลแถลงนโยบายในรัฐสภา รัฐบาลจะโชว์ตัวเลขว่ามีการใช้หนี้สิน 93% หนี้เสีย 7% ขณะที่ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าหนี้ที่เกิดขึ้นเป็นหนี้หมุนเวียน รัฐกำหนดว่าหนึ่งปีต้องใช้ พอถึงเวลาไม่มีเงินใช้คืน ก็ต้องไปกู้จากที่อื่นมาคืน เพื่อที่จะกู้กองทุนหมู่บ้านได้อีกนำไปคืนที่อื่น เป็นวงล้อหนี้ไม่สิ้นสุด แต่ชาวบ้านก็ไม่กล้าพูด ไม่กล้าไป

รายงานที่จังหวัด กลัวถูกถอนเอาเงินคืน ก็หลอกกันไปเรื่อย

ประเด็นก็คือนักข่าวจะถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ให้สังคม หรือคนที่มีส่วนกำหนดนโยบายรัฐได้อย่างไร ชาวบ้านที่เจอปัญหากองทุนหมู่บ้านต้องกล้าสะท้อนปัญหาด้วย นักข่าวจะต้องมีวิธีการที่จะถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่แค่ปัญหาหมู่บ้าน ก. หมู่บ้าน ข. เพียงไม่กี่หมู่บ้าน แต่ต้องเป็นหมู่บ้านอื่นๆ ด้วย เพื่อให้เห็นภาพที่เกิดขึ้นทั่วทุกหัวระแหงว่า ถ้าเป็นเช่นนี้จริงจะมีพลังในการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย

อย่างไรก็ตามการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายสาธารณะในเรื่องต่างๆ กระบวนการทำข่าวเพียงอย่างเดียวไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ต้องมีการทำงานของกลุ่มต่างๆ ในสังคมด้วย เช่น นโยบายสามสิบบาท มีกลุ่มแพทย์ชนบทที่ออกมาเคลื่อนไหวผลักดันให้เกิดนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า โดยมีราษฎรอาวุโส เช่น น.พ. ประเวศ วะสี ที่เข้ามาช่วยผลักดันอีกแรง เมื่อนโยบายดังกล่าวถูกผลักดันจากหลายภาคส่วน รัฐบาลเห็นประโยชน์ในทางการเมืองก็ผลักดันเป็นนโยบายออกมา เป็นต้น

ข่าวชุมชน จะเป็นนโยบายสาธารณะอย่างไร?

มีหลายคนเรียกร้องว่า ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากมายทั่วทั้งประเทศจะสามารถบรรจูลงไปในหนังสือพิมพ์กระแสหลัก แต่มันเป็นไปได้ที่จะเอาทุกเรื่องทุกราวไปยัดใส่หนังสือพิมพ์ที่ขายให้คนทั่วประเทศได้

สิ่งที่เราต้องทำความเข้าใจคือ เราต้องแยกให้ออกว่าเรื่องไหนบ้างที่เป็นประเด็นสาธารณะระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่น ไม่ใช่ทุกเรื่องจะต้องเป็นประเด็นระดับชาติ และมีพื้นที่อยู่ในสื่อกระแสหลักทั้งหมด ข่าวที่จะเป็นประเด็นระดับชาติได้ต้องเป็นเรื่องที่คนในสังคมเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นอันตราย มีผลกระทบวงกว้าง บางเรื่องไม่ต้องเป็นประเด็นระดับชาติ แต่เราสามารถผลักดันให้เป็นประเด็นสาธารณะระดับท้องถิ่น เช่น ผลักดันให้เทศบาลแก้ไขปัญหา ซึ่งจะเห็นผลเป็นรูปธรรมมากกว่า

นอกจากนี้หัวใจสำคัญของการสื่อสารประเด็นระดับท้องถิ่น คือ การสื่อสารให้รู้ทั่วถึงกันในระดับชุมชน และระดับท้องถิ่นก่อนด้วย ถ้าหากคนในชุมชนเห็นความสำคัญว่าเป็นปัญหา ก็จะเกิดพลังในการเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่เรามุ่งแต่การเสนอข้อมูลผ่านสื่อเท่านั้น ในขณะที่คนในชุมชนไม่รู้เรื่องเลย ซึ่งจะทำให้เรื่องนั้นไม่มีพลังที่จะเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย อีกทั้งเมื่อนำเสนอผ่านสื่อก็ขาดพลังด้วย

ยกตัวอย่าง กรณีปัญหาสวนส้มที่ใช้สารเคมีที่ อ.ไชยปราการ จ.เชียงใหม่ ปัญหาเกิดขึ้นมานานนับสิบปีแล้ว มีการนำเสนอผ่านสื่อบ้างประปราย แต่กลับไม่มีพลัง จนกระทั่งเมื่อไม่กี่ปีมานี้ชาวบ้านตื่นตัวอย่างมากกับปัญหาการใช้สารเคมีของสวนส้ม เพราะเริ่มได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ มีการเคลื่อนไหว ก็กลายเป็นข่าวใหญ่ขึ้นมา จนกระทั่งนำไปสู่การแก้ไขปัญหในระดับนโยบายจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต้องลงพื้นที่เพื่อแก้ปัญหา

อย่างไรก็ตามมีบางประเด็นที่แม้ชาวบ้านไม่ตื่นตัว แต่ก็ยังเป็นประเด็นสำคัญที่นักข่าวอาจจะสามารถเปิดประเด็นได้ก่อน แต่นักข่าวจะต้องมีพื้นฐานความรู้ที่มากกว่าคนทั่วไป มากพอที่จะเห็นประเด็นและ

เชื่อมโยงไปสู่นโยบายได้ เช่น กรณีข่าวการถอนสัญชาติชาวไทยใหญ่ จำนวนนับพันรายที่อ.แม่สาย จ.เชียงรายใหม่ หากมองเผินๆ ก็จะเป็นผลกระทบบนกลุ่มเล็กๆ แต่ความเป็นจริงเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับนโยบายรัฐที่มีต่อคนชายขอบในประเทศไทยเลยทีเดียว

นักข่าวที่ติดตามนำเสนอข่าวนี้ในตอนเริ่มต้น แสดงว่ามีความเข้าใจประวัติศาสตร์ของคนที่อยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนอย่างมาก เส้นพรมแดนเพิ่งจะเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 คนเราอยู่มาเป็นพันปี แต่เขตแดนแบ่งเมื่อร้อยปีนี่เอง เมื่อเขตแดนถูกแบ่ง คนที่อยู่ตรงเส้นเขตแดนจึงกลายเป็นคนสองสัญชาติ คนเป็นญาติกันต้องกลายเป็นคนคนละสัญชาติ เป็นต้น

เรื่องของประวัติศาสตร์นั้น อ.นิธิ เอียวศรีวงศ์มีความเห็นว่าเป็นเวลาเห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อย่างมองเฉพาะปรากฏการณ์ แต่ต้องทำความเข้าใจถึงเบื้องหลังของปรากฏการณ์นั้นๆ ด้วย การที่คนกรุงเทพฯ จำความคนที่มาประท้วงที่ทำเนียบรัฐบาล เป็นเพราะมองแค่ปรากฏการณ์ทำให้คิดถึง แต่ถ้ามองให้ลึกกว่าปรากฏการณ์ก็จะพบว่าสาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านมานอนประท้วงนั้นเป็นปัญหาความเดือดร้อนที่เผชิญหน้ากับโครงการรัฐ เช่นการสร้างเขื่อน ก็จะเข้าใจมากขึ้น กรณีขยายไฮ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจน เพราะตอนที่ขยายไฮร่วมชุมชนประท้วงกับสมาชิกคนจนกลับไม่เป็นประเด็นสาธารณะ เท่ากับตอนที่ขยายไฮนำเสนอตัวเองว่าทุกข์ยากอย่างไรในช่วง 27 ปีภายหลังการสร้างเขื่อน นี่คือนำเสนอที่ทำให้คนในสังคมเห็นภาพที่มากกว่าปรากฏการณ์ ขยายไฮถูกชูเป็นวีรกรรมที่เด่นไปเลย นี่คือนโยบายของสังคมไทย.

ภัทระ คำพิทักษ์

บรรณาธิการข่าวการเมืองหนังสือพิมพ์โพสทูเดย์

ภาวสวในระบบสื่อปัจจุบัน สื่อมวลชนส่วนใหญ่จะอยู่ส่วนกลาง โดยมีศูนย์รวมกระจุกตัวอยู่ตามทำเนียบรัฐบาลหรือตามบุคคลที่เด่น และคัง เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี เพราะเป็นผู้ผูกขาดทรัพยากร อำนาจการตัดสินใจต่างๆ

การทำข่าวสมัยก่อน นักข่าวเกาะรั้วอยู่ข้างประตูทำเนียบรัฐบาล ไม่สามารถเข้าไปแม้แต่บริเวณทำเนียบ เพิ่งไม่กี่ปีมานี้เองที่เข้าไปได้ ประชุมคณะรัฐมนตรี นักข่าวไม่มีทางรู้ว่ารัฐบาลตกลงอะไรกันบ้าง สิ่งที่ทำได้คือนักข่าวต้องไปดักรูถามข่าวตามบ้านรัฐมนตรี เวลาน้ำท่วม นักข่าวพายเรือไปสัมภาษณ์รัฐมนตรีก็มี เพราะเมื่อก่อนไม่มีการแถลงข่าว ไม่มีการเปิดให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างทุกวันนี้ มาถึงปัจจุบัน นักข่าวก็ยังกระจุกตัวอยู่ที่ส่วนกลาง ยังคงให้ความสำคัญกับคนระดับนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีจะพูอะไรบ้าง

ภูมิศาสตร์การสื่อสาร เปลี่ยนแปลงไปสู่ทวาร

มองไปในอนาคตอันใกล้ "ภูมิศาสตร์การสื่อสารจะเริ่มเปลี่ยนแปลง" ข้อมูลข่าวสารไม่ได้ถูกผูกขาดที่ส่วนกลางอีกต่อไปแล้ว หากแต่ได้กระจายมาสู่แนวราบมากขึ้น ดังนั้นการทำข่าวในยุคต่อไป นัก

ข่าวต้องตามทิศทางนี้ให้ทัน การที่คนระดับรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีพูด อาจจะมีความหมายในสมัยหนึ่ง แต่ปัจจุบันมีนโยบายของรัฐบาลจำนวนมากที่กระจายมาสู่ท้องถิ่น เช่นการกระจายงบประมาณให้ผู้ว่าซีไอโอ ทำแผนพัฒนาจังหวัดในลักษณะ cluster หรือกลุ่มจังหวัด การกระจายได้กระจายอำนาจการตัดสินใจลงมา ดังนั้นนักข่าวจึงไม่จำเป็นที่จะต้องไปทำข่าวที่ส่วนกลางอีกต่อไป

บทบาทของนักข่าวนั้นต้องจับทิศทางข่าวให้ได้ สามารถเชื่อมนโยบายส่วนกลางกับความเป็นจริงในภูมิภาคให้ได้ และเชื่อมไปสู่นโยบายสาธารณะ ตัวอย่างหนึ่งให้เห็นชัดเจนคือ นโยบายโคล้านตัว จะเห็นว่าผลกระทบมันเกิดขึ้นที่ภาคชนบท โดยเฉพาะภาคอีสาน เป็นนโยบายของพรรคไทยรักไทยที่ใช้หาเสียง โดยบอกกับชาวบ้านว่าจะเอาวัวมาแจก ให้ชาวบ้านกันคอกรอไว้ ทำให้ชาวบ้านคาดหวังว่าพอรัฐบาลไทยรักไทยได้เป็นรัฐบาล จะมีวัวเป็นๆ มาแจก แต่ข้อเท็จจริงคือรัฐบาลจะทำคือเพาะน้ำเชื้อ เอาเชื้อไปเพาะเป็นวัวแล้วอีกชาติไหนจะได้วัวไปแจก หรือได้ไปแล้วจะตายไหม จะอยู่ จะเลี้ยงแบบไหน เมื่อเริ่มดำเนินนโยบายจึงพบว่ามีความเสี่ยงสะท้อนมาจากชาวบ้านอีสานมากพอสมควร ถ้าหากนักข่าวไปนั่งรออยู่ที่ทำเนียบรัฐบาล ก็คงไม่สามารถทำข่าวผลกระทบของโคล้านตัวออกมาได้ เพราะรัฐมนตรีก็คงจะพูดแต่คำดีของนโยบายดังกล่าว เป็นต้น

ตัวอย่างข่าวที่เห็นชัดเจนอีกข่าวหนึ่ง คือข่าวสถานการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีนักข่าวของหนังสือพิมพ์ไม่กี่ฉบับที่ติดตามเรื่องนี้อย่างจริงจัง แต่โดยส่วนใหญ่ไม่สามารถอธิบายปัญหาของภาคใต้ได้เท่าไรนัก และยังเป็นเรื่องที่น่าแปลกที่กลายเป็นว่าคนที่

รู้ปัญหาของภาคใต้ดีกว่าคนไทยคือคนต่างประเทศ เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงวิกฤตสื่อในประเทศไทย เหตุที่นักวิชาการต่างประเทศรู้เรื่องนี้ดีกว่าคนไทยเพราะเขาลงไปหาข้อมูลในพื้นที่ เข้าไปในป่า ไปสัมภาษณ์แกนนำเบอร์กาตุ เข้าไปดูการฝึกอาวุธ จึงได้ข้อเท็จจริง และเข้าใจปัญหามากกว่าคนไทย

จะเห็นได้ว่ามีเรื่องราวมากมายในท้องถิ่นที่นักข่าวจะสามารถนำมาทำข่าวในเชิงนโยบายสาธารณะได้ ไม่จำเป็นต้องกระจุกตัวอยู่ที่ส่วนกลางเสมอไป สำหรับนักข่าวที่เพิ่งจบใหม่จึงต้องทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงนี้ ต้องคอยตัวเองให้ได้ว่าจะยืนอยู่ตรงไหน หากคนที่ทำงานข่าวไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นกับชีวิตคุณ อะไรเกิดขึ้นกับประเทศของเรา คุณก็เจ๊ง และสังคมก็เจ๊ง

อ.อนุช อภาภิรมย์ พูดถึงข้อมูลข่าวสารว่ามี 2 ระดับ ส่วนหนึ่งเป็นแบบธรรมดา อีกระดับคือต้องยกระดับของข้อมูลนั้นไปสู่ความรู้ จากข้อมูลข่าวสารธรรมดาไปเป็นความรู้ที่แตกต่างกันอย่างไร แตกต่างกันที่คุณค่า คือ 1) ความรู้ช่วยให้เราตัดสินใจได้ 2) ความรู้ทำให้เราวิเคราะห์สถานการณ์ได้ 3) ทำให้เรามีความเข้าใจต่อเรื่องต่างๆ มากขึ้นและแสดงท่าทีที่ถูกต้องต่อเรื่องนั้น

ตัวอย่างเช่น ถ้าคุณมองข้อมูลธรรมดา คือ คนเชียงใหม่เป็นหนี้บัตรเครดิต เท่านั้น เเท่านี้ บัตรเครดิตมีกี่ล้านใบ คนเป็นหนี้เท่าไร แต่พอถูกยกระดับไปเป็นความรู้ เมื่อมีข้อมูลที่แม่นยำ มีการบูรณาการข้อมูลสถิติการฆ่าตัวตาย ข้อมูลจากโรงพยาบาล ฯลฯ มารวมกัน รองอธิบดีกรมสุขภาพจิตพูดว่า วิกฤติเศรษฐกิจที่กำลังมา จะมีคนฆ่าตัวตายในปีหน้าไม่มากเท่ากับปี 2540 มีหัวหน้าพรรคการเมืองอย่างน้อย 2 พรรค

คือ ซาติไทย และประชาธิปไตย พวกเขื่อนรัฐบาลว่าต้องใช้งบประมาณอย่างถูกต้องเพราะตอนนี้วิกฤตเศรษฐกิจมาแล้ว คือ 1) สัญญาความ เป็นหนี้ของคนสูงมาก และ 2) การใช้งบประมาณในโครงการใหม่ๆ ของรัฐบาลล้มเหลว 3) พลังงานขึ้นราคา 4) สินค้าอุปโภคบริโภคขึ้นราคา 5) ค่าโดยสารขึ้นราคา ทั้งหมดนี้ถ้าเอามาเขียนรวมกันคุณจะได้ข่าวใหญ่ เตือนให้ชาวบ้านรู้ว่าวิกฤตมาแล้ว เราต้องประหยัด เป็นต้น

การยกระดับข่าวสารให้เป็นความรู้ของสังคมนั้นยังมีช่องว่าง มีหิมะ มีช่องว่างระหว่างเมืองใหญ่กับเมืองหลวง เมืองเล็กกับเมืองใหญ่ ระหว่างคนจนกับคนรวย ความรู้กับความไม่รู้ ดังนั้นคนที่ทำหน้าที่ตรง นี้จึงมีความสำคัญมาก การนำข่าวสารเหล่านี้ไปสู่สาธารณชน มีมูลค่า อย่างมาก นอกจากนั้นนโยบายของรัฐในเรื่องต่างๆ จะทำให้คนมีส่วนร่วม ได้อย่างไร ตรงนี้สื่อสามารถมีบทบาทตรงนี้ได้โดยการเปิดพื้นที่ให้กลุ่ม คนต่างๆ ในสังคมได้มีพื้นที่แสดงความเห็น

เชื่อมความเป็นจริงในพื้นที่ สู่นโยบายสาธารณะ

โพสค์ทูเคย์เพิ่งส่งคนไปทำเรื่องสึนามิหมดงบประมาณไปร่วม ล้านบาท เพื่อที่จะสะท้อนให้เห็นว่าการแก้ปัญหาสึนามิ ทำข่าวทุกมิติ ทั้งแรงงาน การจ้างงาน สุขภาวะคน ความรู้ การศึกษา วิศวกรรม เศรษฐกิจ ท้องเที่ยว อุศนากรรมหนัก เบา การเดินทาง จะเห็นว่าต้อง ใช้งบประมาณที่สูงมาก และสิ้นเปลือง เมื่อเทียบกับการที่ให้คนท้องถิ่น เป็นผู้รายงานขึ้นมาเอง

ดังนั้นการที่นักข่าวอยู่ในแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ทางข่าวสารอยู่แล้ว น่าจะเป็นผู้รายงานขึ้นมา แต่ปัญหาคือการเชื่อมโยงอย่างไรระหว่าง นโยบายสาธารณะที่เกิดขึ้นกับความเป็นจริงในท้องถิ่น

หนึ่ง ต้องเห็น “โครงสร้าง” ก่อน ถ้าจะทำข่าวการเมืองก็ ต้องรู้เรื่องรัฐธรรมนูญ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ กฎหมาย พรรคการเมือง ถ้าทำเรื่องสื่อ ก็ต้องรู้กฎหมายหมิ่นประมาท พ.ร.บ.การ พิมพ์ หลักการพิมพ์ ทฤษฎีความรับผิดชอบ หลักจริยธรรม นักข่าวต้อง มีแผนที่ของการทำข่าว รู้ว่าระบบเป็นอย่างไร การจัดการของรัฐบาล รัฐ มีนโยบายอย่างไร สัมพันธ์อย่างไรกับท้องถิ่น

สอง คุณต้องรู้ “การเชื่อมต่อ” ต้องสามารถเชื่อมต่อได้ ความ เชื่อมต่อไม่ได้จู่ๆ ก็รู้ขึ้นมา แต่ต้องมาจากกระบวนการหาความรู้ ผ่าน การพูด ฟัง อ่าน เขียน การจับประเด็นต่างๆ ความรู้สามารถถ่ายทอด กันได้หมด แต่นักข่าวต้องมีความสามารถในการเชื่อมต่อ เช่นเรื่อง ปัญหาภาคใต้ ถ้าคุณอ่านงานวิจัย อ่านหนังสือจะพบว่า เงื่อนไขของ การแบ่งแยกดินแดน มักเกิดจากความไม่เป็นธรรมเรื่องเศรษฐกิจและ การจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม ปัญหาเช่นนี้ไม่ใช่มีแค่เฉพาะภาค ใต้เท่านั้น แต่มีที่ภาคอื่นๆ ด้วย ดังนั้นเราก็สามารถเชื่อมต่อในเรื่องนี้ ให้เห็นปัญหาเชิงโครงสร้างได้ โดยที่จะเห็นเป็นภาพรวมทั้งประเทศ

ความเชื่อมโยง การประสานที่จะเกิดขึ้นได้นั้นคุณก็ต้องอ่านมาก ฟังมาก เขียนมาก ถ้าไม่อ่านหนังสือก็จะไม่สามารถเขียนให้ได้ตั้งใจ คุณ ต้องเขียนแล้วเขียนอีก ชั่วโมงบิตต้องมี คุณต้องฟัง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนอื่น กระบวนการเหล่านี้ก็จะเกิดขึ้น.

การทำข่าวเล็กๆ ในท้องถิ่นให้เป็นนโยบายสาธารณะนั้นอยากจะยกตัวอย่างกรณีการต่อสู้ของชาวบ้านห้วยแก้ว กิ่งอ.แม่ออนจ.เชียงใหม่ซึ่งเริ่มจากการเป็นข่าวเล็กๆ ในท้องถิ่น แต่ผลสะท้อนจากข่าวนี้นำไปสู่ความคืบหน้าของนโยบายสาธารณะ จุดประกายให้เกิดการร่างกฎหมายป่าชุมชนในเวลาต่อมา และเปลี่ยนวิถีคิดเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรธรรมชาติใหม่ จากเดิมที่อำนาจการจัดการทรัพยากรเป็นของรัฐ มาสู่การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

กรณีห้วยแก้วเป็นข่าวที่เริ่มจากข่าวท้องถิ่นและขยายขึ้นมาจากนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ถูกจับเพราะไปช่วยชาวบ้านในการต่อสู้เรื่องการปกป้องป่าสาธารณะของหมู่บ้านที่ถูกนายทุนแย่งชิง ป่าสาธารณะผืนดังกล่าวเดิมชาวบ้านใช้ประโยชน์มาก่อน เช่น เป็นที่เลี้ยงสัตว์ หาอาหารจากป่า วันดีคืนดีนายทุนก็มาล้อมรั้วไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์ เพราะนายทุนนามสกุลชินวัตรคนหนึ่งไปได้โฉนดมาโดยวิธีการปลอมแปลง ก็มี การต่อสู้กันมา

กระบวนการผลิตข่าวท้องถิ่นมีออกมาเรื่อยๆ เริ่มจาก นักศึกษาถูกจับ นำมาสู่ความเข้าใจเรื่องคนอยู่กับป่าได้ ไม่ใช่การบุกรุก นำมาสู่กรณีทำความเข้าใจใหม่เรื่องการทำเหมืองหินของชาวเขา ที่มักจะท่องจำกันมาในแบบเรียนว่าเป็นการทำไร่เลื่อนลอย ทำลายป่า แต่ความเป็น

จริงการทำไร่หมุนเวียนของชาวเขานั้นไม่ต้องใช้ปุ๋ย ไร่ยา และเป็น การช่วยฟื้นฟูป่าระบบนิเวศน์ เป็นต้น

กรณีการทำข่าวดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการทำข่าวเล็กๆ น้อยๆ ในท้องถิ่น อย่างเช่น นักศึกษาถูกจับ หรือ วัยรุ่นทำลายตู้โทรศัพท์เป็นเรื่องเล็กน้อย แต่เราจะรู้ได้อย่างไรว่าข่าวพวกนี้เป็นเรื่องใหญ่ อยากรู้ก็ถาม ไม่ใช่ข่าวเล็กๆ ทั้งหมดสามารถจะเป็นข่าวในระดับนโยบายสาธารณะได้ สิ่งที่นักข่าวต้องมีคือ นักข่าวต้องมีความรู้ในระดับโครงสร้างของสังคมไทยด้วย จึงจะสามารถคัดเลือกข่าวเล็กๆ ขึ้นมา และเชื่อมโยงไปสู่นโยบายสาธารณะได้ เช่น ถ้านักข่าวไม่รู้ว่าปัญหาความยากจนมีสาเหตุมาจากอะไร ยังคงเข้าใจปัญหาความยากจนในแบบเดิมๆ เช่น จนเพราะขี้เกียจ ก็ไม่อาจเข้าใจกรณีปัญหาของชาวบ้านห้วยแก้วที่ถูกแย่งชิงทรัพยากรได้

หากนักข่าวไม่เข้าใจปัญหาเชิงโครงสร้างจะทำหน้าที่รายงานข่าวได้เพียงแค่ว่าใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ทำให้นักข่าวไม่มีมุมมองที่ลึกไปกว่าปรากฏการณ์ ปัญหาของนักสื่อสารมวลชนรุ่นใหม่มักจะสนใจเรื่องเทคนิคการเขียนข่าวมากกว่าโดยละเลยความเข้าใจในภาพรวม ภาพใหญ่ ทั้งที่ความจริงเราต้องมีกลยุทธ์ในการนำเสนอเรื่องเล็กๆ เหมือนรู้กระบวนการทั้งหมดและทั้งกระเปาะ เพราะกระเปาะอยู่ที่ใจ คุณจะ สามารถหยิบข่าวเล็กๆ ให้เป็นข่าวใหญ่ และเป็นเรื่องสำคัญได้

ยกตัวอย่างกรณีคุณสรยุทธ สุทัศนจินดาทำรายการถึงลูกถึงคน กรณีแม่ใหญ่ไฮ ขันจันทาที่ต่อสู้เรื่องเขื่อน คุณสรยุทธนั้นโดยตัวเขาแล้วเป็นคนที่ไม่เข้าใจภาพใหญ่อยู่แล้ว แต่เขาเลือกที่จะนำเสนออีกแบบหนึ่ง แม่ใหญ่ไฮเป็นสมาชิกคนหนึ่งในสมัชชาคนจน แต่คุณสรยุทธไม่นำ

เสนอประเด็นสัมภาษณ์คนจน เขาไม่เอ่ยถึงสัมภาษณ์คนจนสักคำ เขาหิบบแม่ใหญ่โฮมานำเสนอ ซึ่งถือว่าเป็นข่าวเล็กๆ ที่คนแก่คนหนึ่งบุกเดี่ยวไปทูปเพื่อนไม่ต่างอะไรกับวัยรุ่นคนหนึ่งทูปคู่โทรศัพท์ แต่สิ่งที่เขาเล่นมันคิดเผื่อให้เห็นชีวิตของแม่ใหญ่โฮ ครอบครัวเขา 7-8 คนเคือคร้อนอย่างไรจากการสร้างเพื่อน เห็นถึงการถูกกระทำมากมายหลายอย่าง

จะเห็นได้ว่าวิธีการสื่อสารของคุณสรยุทธจะไม่ได้เริ่มจากภาพใหญ่ แต่เริ่มจากชีวิตของคนแก่คนหนึ่งที่เป็นเพื่อนเพราะเคือคร้อนมานานเกือบสิบปี แต่ทำให้สังคมไทยมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาเชิงโครงสร้าง หากมีการสร้างเพื่อนอีก กรณีนี้จะกลายเป็นตัวอย่างของการแย่งชิงทรัพยากรไปจากชาวบ้านที่เห็นชัดเจน นี่ถือเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งของการทำข่าวให้เป็นนโยบายสาธารณะที่ถือว่าประสบความสำเร็จ เพราะไม่ใช่การยึดเยี่ยกว่าอะไรคือความถูกต้อง แต่ทำให้ผู้ชมได้เห็นมิติของชีวิตมากขึ้น แล้วก็เข้าใจเอง

ดังนั้นข่าวท้องถิ่นจึงเป็นข่าวที่ทำทายนมาก ผมทำข่าวการเมืองมาตลอดซึ่งนับวันมันจะคืบคั้น แต่พอมาทำ a day weekly (นิตยสารรายสัปดาห์ ปัจจุบันปิดตัวไปแล้ว) เป็นอีกแบบหนึ่ง เราเห็นว่าทุกข่าวสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ ไม่เฉพาะข่าวการเมือง นโยบายกฎหมาย แต่เป็นทุกข่าว ยกตัวอย่างกรณีการนำเสนอเรื่องตุ๊กตาบาร์บี้ใน a day weekly เป้าของเราคือต้องการให้คนเข้าใจและเท่าทันต่อการตลาด ซึ่งเป็นเครื่องมือของบริโคโนมียม และบริโคโนมียมก็เป็นเครื่องมือของระบบทุนนิยมนั่นเอง ทำไมตุ๊กตาบาร์บี้จึงกลายเป็นเพื่อนของคุณที่ขาดไม่ได้ ทำไมคุณต้องซื้อมัน เราโยงไปให้เห็นถึงโครงสร้างที่ใหญ่กว่า

อย่างเช่นเรื่องการตลาด บริโคโนมียม ทุนนิยม และทรัพย์สินทางปัญญาเป็นต้น

นักข่าวที่ต้องการทำข่าวเพื่อผลักดันนโยบายสาธารณะ จึงต้องศึกษาเรื่องใหญ่ๆ ทำความเข้าใจกับปัญหาเชิงโครงสร้าง นักข่าวจะรู้สึกทำข่าวท้องถิ่นได้สนุกมากขึ้น นักสื่อสารในอนาคตคงต้องตั้งคำถามกันอย่างหนักว่ารอบไปเพื่ออะไร แล้วจะต้องรู้ด้วยว่าจะรอบอย่างไร จะตีตรงไหนก่อน หรือจะหิบบมข่าวตรงไหนมาเล่นก่อน ซึ่งครั้งนี้เป็นเรื่องที่นักข่าวส่วนใหญ่ไม่มี

การทำข่าวให้เป็นนโยบายสาธารณะไม่ใช่ How to แต่เป็นเรื่องที่นักข่าวจะต้องมีพื้นฐานความรู้ด้านอื่นๆ ที่นอกเหนือจากความรู้ทางด้านสื่อสารมวลชน เช่น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบการเมือง สังคมศาสตร์ ที่สำคัญจะต้องมีสำนึก.

กลวิธี ทำข่าวยากๆ ให้สนุก

สศศรี แม่อินจันทร์

คณะกรรมการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ก่อนที่จะพูดถึงกลวิธีการทำข่าวยากให้สนุก และ
เกิดประโยชน์ต่อสังคม จะขอยกตัวอย่างการทำข่าวข่าวหนึ่ง
ที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการณ์ของนักข่าวในปัจจุบันที่ยังใส่สี
ตีข่าวเพื่อให้ข่าวขายได้ จนไร้ความผิดชอบต่อผู้ที่เรานำมา
ทำเป็นข่าว คือกรณีข่าวเค็กกกลุ่มหนึ่งที่กระโดดน้ำเล่นที่สะพาน
ซังฮี้แล้วพลาดจมน้ำตาย ข่าวนำเสนอในมุมมองว่าเป็นกลุ่มเด็กแก๊งค์
เป็นลัทธิต เป็นสาวกที่รวมกันไปกระโดดน้ำตาย ภายหลังจาก
ที่เป็นข่าว เด็ก 2 คนที่รอดตายได้ติดต่อที่ปรึกษารัฐมนตรีว่า
การกระทรวงศึกษาธิการว่าผิดหวังมากกับบทบาทของสื่อ
เพราะทำให้พวกเขาถูกมองว่าเป็นโรคจิต บ้าไปกระโดดน้ำ
ตายเพราะออกหัก

นี่คือบทบาทของผู้สื่อข่าวที่น่าอับอาย คนที่เป็นครูบาอาจารย์ก็
อาย ครั้งนี้ไม่ใช่ครั้งแรกที่ข่าวถูกนำเสนอออกไปโดยไม่ได้ตรวจสอบ
ข้อมูลให้ถี่ถ้วนก่อน เป็นการทำข่าวที่เน้นที่สีสันจนขาดความรับผิดชอบ
ต่อผู้ตกเป็นข่าวโดยแท้

ข่าวนโยบายสาธารณะคืออะไร ?

ข่าวที่กล่าวมาข้างต้นเป็นข่าวสีสรรที่มีอยู่ดาษดื่นทั่วไป และเป็น
ทิศทางหลักของสื่อ แต่ข่าวที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นข่าวที่มีผลกระทบ
ต่อนโยบายสาธารณะที่เรียกกันว่า “ข่าวหนัก” หรือ Hard news
นักข่าวจำนวนมากอาจจะรู้สึกว่าการทำยาก และไม่สนุก แต่หากเราเข้าใจ

ถึงคุณค่าของข่าว อีกทั้งสามารถตีความได้ว่า นโยบายสาธารณะหมายถึงอะไร จะไม่มีอะไรยาก และใครๆ ก็สามารถทำได้

“นโยบายสาธารณะ” คือการกำหนดแนวทางการดำเนินงานของรัฐเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในด้านต่างๆ การที่จะมีนโยบายสาธารณะขึ้นมานั้นเป้าหมายคือประโยชน์สุข ความร่มเย็นเป็นสุข ไม่ใช่มีเป้าหมายเพื่อสร้างความทุกข์ ยกเว้นแต่มีความผิดพลาดในกระบวนการศรัทธาจารย์คร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ที่เป็นนักคิด นักเขียน และเป็น ส.ส. ตอนนี้ด้วยกล่าวว่า นโยบายสาธารณะเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวพัน กว้างขวาง ครอบคลุมทุกอย่างก้าวของชีวิต ครอบคลุมทุกสาขาบริการของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นกระบวนการยุติธรรม สาธารณสุข การเงิน การคลัง การเกษตร อุตสาหกรรม ฯลฯ

การศึกษานโยบายสาธารณะจำเป็นต้องอาศัยความรู้ลึก ความเข้าใจในเนื้อหาอย่างกระจ่างชัด ขณะเดียวกันก็ต้องอาศัยความรู้และทักษะในส่วนที่เกี่ยวกับแนวคิด เทคนิค หรือระเบียบวิธีการต่างๆ ทำข่าวไม่สนุกแน่นอนถ้าเราไม่มีความรู้ ซึ่งจะพูดในรายละเอียดต่อไป

การพิจารณาวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ เน้นการอธิบายในส่วนที่เกี่ยวกับแนวคิด เทคนิค ระเบียบวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นฐานทั่วไปสำหรับผู้วิเคราะห์นโยบายในหน่วยงานของรัฐ

ปัญหาของนักข่าวส่วนใหญ่มักก่อให้เกิดปัญหาหาก่อน เช่น สร้างสะพานลอยทางไปสนามบินจ.เชียงใหม่ นักข่าวไม่สามารถทำข่าวก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการ และไม่สามารถยุติโครงการได้ ทำให้สะพานลอยที่คนเชียงใหม่จำนวนมากไม่เห็นด้วยดำเนินไปจนเสร็จสิ้นโครงการเสียงของคนเชียงใหม่ที่ไม่เห็นด้วยต่อโครงการสร้างสะพานลอยดังกล่าว

เป็นเพราะมีไว้เพื่อรองรับวิ่งประมาณ 4-5 คันต่อชั่วโมง แต่ได้สร้างทัศนอุจาด ว่างามตาเกิดขึ้น หน้าทีของนักข่าวคือทำให้เสียงของคนที่ไม่เห็นด้วยมีส่วนไปเปลี่ยนแปลงนโยบายสาธารณะได้บ้าง

นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค ถือเป็นนโยบายสาธารณะอีกประเด็นหนึ่งที่นักข่าวควรติดตาม

หากมองเฉินๆ ก็เหมือนนโยบายนี้ดี แต่นักข่าวต้องตั้งคำถามตรวจสอบด้วย เช่น อาจจะมีประเด็นที่รัฐมีเงินอุดหนุนให้โรงพยาบาลเพียงพอหรือไม่ เพราะเริ่มมีประเด็นว่าโรงพยาบาลรัฐหลายโรงพยาบาลที่ขาดทุนเพราะดำเนินโครงการ 30 บาท เป็นต้น

นโยบายเอื้ออาทร เช่น โครงการพักชำระหนี้ กองทุนหมู่บ้าน ก็ถือเป็นนโยบายสาธารณะที่นักข่าวควรติดตาม สามารถติดตามหลายแง่มุม เช่น นโยบายเรื่องหนี้สินภาคครัวเรือนเป็นอย่างไรบ้าง

ทุกกระบวนการเป็นกระบวนการจัดตั้งหลายอย่าง กว่าประชาชนหรือสื่อมวลชนจะรู้จักหายไป ต้องคอยตรวจสอบอย่างเดียว มีหลายนโยบายที่ตัดสินใจกำหนดนโยบายมาแล้วไม่ได้ให้ประชาชนมีส่วนร่วม แต่ถ้าสื่อมวลชนมีความรู้สึกไว หรือที่เรียกกันว่ามี "จมูกข่าว" เช่น นักข่าวสายการเมืองหรือสายกระทรวง ถ้ารู้นโยบายและศึกษาตั้งแต่แรก จะทำให้สามารถทำหน้าที่ติดตามตรวจสอบแทนประชาชนที่เข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสารได้

ในการติดตามตรวจสอบนโยบาย นักข่าวสามารถใช้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารได้ เช่น ถ้านักข่าวต้องการทราบข้อมูลของทางราชการเกี่ยวกับโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน ก็สามารถใช้สิทธิตาม

พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของข้อมูลจากทางหน่วยงานราชการนั้นๆ ได้

นอกจาก พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารแล้ว กฎหมายรัฐธรรมนูญปี 2540 มาตรา 39 ยังระบุถึงสิทธิ เสรีภาพของสื่อมวลชนในการคิด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณาอีกด้วย เมื่อเทียบกับในอดีตที่ไม่มีรัฐธรรมนูญ สื่อมวลชนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายการพิมพ์ปี 2484 ที่ถือเป็นกฎหมายที่เปรียบเสมือนโซ่ตรวนของสื่อมวลชน ดังนั้นจึงนับว่าตั้งแต่มีรัฐธรรมนูญ สื่อมวลชนก็มีสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญมากขึ้น การทำข่าวที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะจึงน่าจะทำได้มากยิ่งขึ้นในยุคปัจจุบัน

การติดตามข่าวนโยบายสาธารณะนั้นนักข่าวต้องรู้กฎหมาย และรัฐธรรมนูญปี 2540 โดยเฉพาะมาตรา 76 ที่ระบุว่ารัฐต้องสนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบอำนาจรัฐทุกระดับ

ในการตรวจสอบนโยบายสาธารณะนั้น เราจะต้องตรวจสอบทั้งสองด้าน เพราะนโยบายสาธารณะจริงๆ จะก่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวกก็ได้ ลบก็ได้ ถ้าเป็นผลกระทบทางบวก ประชาชนจะมีความเป็นอยู่ดี เป็นสุขทั้งกายและใจ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ถ้าเป็นผลกระทบเชิงลบ ประชาชนจะมีแต่ความทุกข์ สังคมเสื่อมโทรม

นโยบายสาธารณะที่จะทำให้เกิดผลกระทบเชิงบวกต้องมีกระบวนการดังนี้

กระบวนการทวงปัญญา

ถ้าจะก่อให้เกิดผลเชิงบวกต้องใช้ความรู้ หาข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล

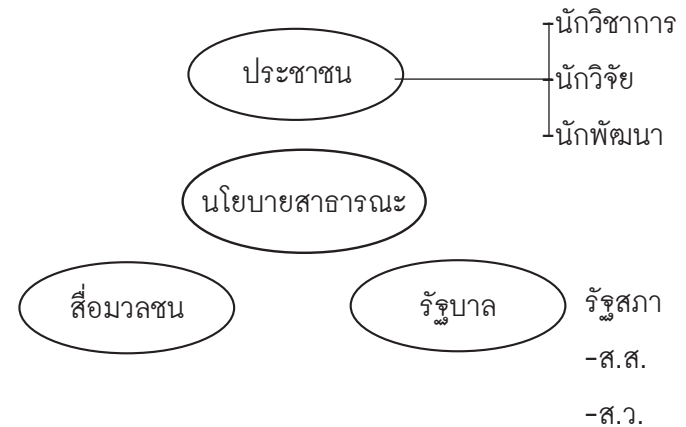
กระบวนการทวงสังคม

แนวคิดของ น.พ.ประเวศ วะสี คือการเข้าไปมีส่วนร่วม ทั้งชาวบ้าน สื่อ นักพัฒนาเอกชน นักวิชาการ นักการเมือง

กระบวนการทวงทีลธรรม

การกำหนดนโยบายสาธารณะต้องอยู่บนพื้นฐานของความดี ความถูกต้อง ไม่ใช่กำหนดขึ้นมาแล้วใครได้ผลประโยชน์ก็ 모르

ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

การทำข่าวให้สนุก

ก่อนที่จะไปสู่หลักการทำข่าวให้สนุก จะขอพูดถึงข่าวไม่ดี ซึ่งมีปัจจัยอยู่ไม่กี่อย่าง ได้แก่ 1. ข้อมูลไม่แน่น ไม่เด่นจริง ไม่มีคุณค่าจริง News Value ของคุณอาจไม่มีมาตรฐานพอ 2. เรียบเรียงไม่ดี ลำดับความสำคัญไม่ได้ ไม่รู้ว่าอะไรควรเสนอก่อนหรือหลัง 3. ลีลาการเขียน เช่น เขียนไม่มีความต่อเนื่อง วกวนไปมา ย่อหน้าแรกเอ๋แล้ว ย่อหน้าสองสามเอ๋ซ้ำอีก

การทำข่าวให้ดีเราต้องสวมวิญญาณคนอ่าน เราอ่านข่าวไหนแล้วรู้สึกไม่เบื่อ อยากรู้ อยากอ่านต่อ ขอให้เอาข่าวนั้นเป็นบรรทัดฐานในการทำข่าว ถ้าหากเล่าข่าววกไปวนมา น้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหรงเหรง หรือสั้นจนไม่มีสาระอะไร คนก็ไม่อยากอ่าน การทำข่าวเปรียบเหมือนการทำกับข้าว อร่อยหรือไม่อร่อย อาหารมีคุณภาพหรือไม่สำหรับผู้บริโภค อันนี้ถือเป็นหลักการพื้นฐานอันเดียวกัน พยายามคุยตัวอย่างข่าวที่ดีๆ บางข่าวเราใช้เวลาอ่านไม่มากก็รู้เรื่อง ข่าวต้องชัดเจนและกระชับถือเป็นเรื่องสำคัญ

ข่าว คือ ข้อเท็จจริง หรือ Fact ล้วนๆ ถ้าจะเป็นข้อคิดเห็นก็ต้องเป็นข้อคิดเห็นของแหล่งข่าวเข้ามาประกอบ ทุกอย่างที่เรานำเสนอต้องมีข้อมูลหลักฐานยืนยันชัดเจน รูปแบบของข่าวขึ้นอยู่กับสไตล์ของแต่ละสำนัก

สติปัญญา จะเป็นลักษณะที่ผ่อนคลายจากข่าวลงมา มีลีลาเฉพาะหรือคล้ายกับการเขียนสารคดีเชิงข่าว สามารถที่จะใส่ความคิดเห็นของนักข่าวลงไปได้ ความยาวหรือสั้นขึ้นอยู่กับพื้นที่ในสื่อด้วย บางฉบับจะเป็นสติปัญญา บางฉบับเกือบเหมือนสารคดีเชิงข่าว คำว่าสติปัญญา ถ้าแปลตามหลักแล้วก็คือข่าวพิเศษ หรือบางครั้งยังไม่ได้รายละเอียดชัดเจนพอที่จะมาเขียนเป็นข่าว เพราะข่าวต้องมีความชัดเจนแน่นอน แต่สติปัญญายังมีภาคต่อได้ในเรื่องที่มีความซับซ้อน ซึ่งต้องใช้เวลาฝึกฝน ถ้าเราทำข่าวเป็น สติปัญญาจะสามารถทำได้ไม่ยาก

อาชีพนักข่าวก็เหมือนกับอาชีพที่ต้องใช้ทักษะ เหมือนวิศวกร หมอ นักบิน ที่ต้องอาศัยชั่วโมงการทำงาน กว่าจะเป็นนักข่าวที่ดีต้อง

ใช้เวลา อาชีพนี้ไม่ใช่พรสวรรค์แต่เป็นพรแสวง ความชอบ การใฝ่หา ใฝ่รู้ ฝึกปรือไปเรื่อยๆ เวลาเขียนมาอาจให้อาจารย์ ผู้รู้ต่างๆ อ่าน เสนอ มุมมองที่หลากหลาย แต่ถ้าจะเอาดีทางด้านนี้ ครูที่ดีที่สุดก็คือการอ่าน หนังสือพิมพ์ ไม่ว่าจะกระดาษหรือออนไลน์ อ่านให้มากและดูเป็นแนวทาง ไม่ว่าจะสถาบันไหนที่มีครูคอยแนะนำและคุณเป็นคนใฝ่รู้ คุณก็ประสบความสำเร็จได้

การทำข่าวให้สนุกมีองค์ประกอบ 3 H คือ

มี Heart : มีใจรัก

มี Head : มีความรู้

มี Hand : มีฝีมือ

มีหัวใจ (Heart) หมายถึงมีจิตวิญญาณในวิชาชีพนักข่าว มีความกระหนักรักและความรับผิดชอบในการทำความจริงให้ปรากฏ

มีความรู้ (Head) คือ ต้องรู้จริง รู้ลึก รู้รอบ ในสิ่งที่จะทำข่าว ถ้าจะทำข่าวที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ ก็ต้องเข้าใจว่านโยบายสาธารณะคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร ถ้าจะไปทำข่าวเรื่องนิคมอุตสาหกรรม ก็ต้องค้นคว้าก่อนแล้วว่าโรงงานตั้งอยู่ตรงไหน ทั้งหมดมีที่โรงงาน โรงงานตั้งใกล้อะไร แม่น้ำ ชุมชน มีชุมชนอยู่เท่าไร โรงงาน 120 กว่าโรงงานเป็นประเภทไหน ถ้า 90 โรงงานเป็นประเภทวงจรอิเล็กทรอนิกส์ก็ต้องมีขยะพิษ เป็นต้น

มีทักษะ (Hand) หรือมีความสามารถ หมายถึงความชำนาญในหน้าที่ของการเป็นนักข่าวทั้งด้านการเสาะแสวงหาข้อมูล การรายงาน

ข่าวและการเขียนข่าว อุปกรณ์จำพวกเทปหรือกล้องถ่ายรูปนั้นเป็นเพียงแค่เครื่องมือเท่านั้น แต่ความสามารถที่จะทำได้ข้อมูลมานั้นสำคัญกว่า ทำอย่างไรจะเข้าถึงแหล่งข่าวได้ ทำอย่างไรเมื่อได้ข้อมูลมาแล้วจะเขียนเป็น นักข่าวปัจจุบันทำหน้าที่เพียงแค่งาน และบางคนก็ใช้โทรศัพท์ ซึ่งถือว่ายังมีความสามารถไม่ครบรอบคอบ

หน้าที่ของนักข่าวชุมชน

1. ให้อخبارข่าวสาร (To inform)
2. ให้ความรู้ (To educate)
3. ให้การส่งเสริม (To encourage)

ภารกิจของผู้อยู่ข่าว

1. สวพื้นที่ (Surveying) การทำข่าวเพื่อผลักดันนโยบาย สาธารณะจะมัวแต่นั่งอยู่ในกองบรรณาธิการคงไม่ได้ หรือคอยแต่จะหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต หรือเพียงแต่ต่อสายสัมภาษณ์ ไม่ได้เห็นของจริงอะไรเลย ข่าวของคุณจะแห้งแล้งสุดๆ และไม่น่าสนใจ จึงจำเป็นต้องลงพื้นที่
2. ตรวจจับข้อมูล (Fact Finding) การลงพื้นที่เองก็ไม่ได้ให้คุณได้ทุกอย่าง กรณีทำข่าวปัญหาการใช้สารเคมีในสวนส้ม เมื่อไปลงพื้นที่พบประเด็นเพิ่มเติม เช่น มีการใช้แรงงานส่วนใหญ่เป็นไทยใหญ่ชนกลุ่มน้อย ซึ่งไม่มีสวัสดิการรักษาอะไรให้ ต้องสัมผัสสูดดมสารพิษเข้าไปทุกวัน เมื่อตามคิดไปถึงโรงพยาบาลพบว่าผู้ป่วยโรคทางเดินหายใจสูงมากในแถบฝั่ง ชายปรากการ เราบริโภคน้ำส้มกันอย่างอร่อยแต่

หาว่าไม่ว่าต้นทุนทางสังคมสูงมาก

3. การสัมภาษณ์ (Interviewing) มีความสำคัญมาก เราต้องมีความรู้ในเรื่องการสัมภาษณ์ เช่น ต้องเตรียมความพร้อมก่อนที่จะไปสัมภาษณ์แหล่งข่าว รู้เทคนิคการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกอยากจะทำ

4. ตรวจสอบข้อมูล (Checking) เมื่อสัมภาษณ์มาแล้ว ต้องนำข้อมูลมาตรวจสอบเสียก่อน เพราะแหล่งข่าวอาจจะให้ข้อมูลอาจที่เป็นความจริงแค่ครึ่งเดียวหรือเท็จอีกครึ่งหนึ่ง (Half Truth) เราก็ต้องตรวจสอบด้วย

5. ทำให้กระจ่าง (Verifying) ข้อมูลที่เราได้มาอาจไม่เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ บางอย่างต้องโทรเช็ค หรือต้องลงพื้นที่ตามเพิ่มเติมอีก

6. วิเคราะห์ข้อมูล (Analysing) เมื่อได้ข้อมูลมาทั้งหมด ต้องนำข้อมูลมาวิเคราะห์ว่าจะก่อให้เกิดผลกระทบอย่างไรต่อไป โดยเฉพาะข่าวแบบตีความ แบบอธิบายข่าว จะต้องมามีข้อมูลทั้ง ปัจจุบัน อดีต อนาคต ไม่ใช่รายงานแต่ปัจจุบันหรือสิ่งที่เราเห็นได้ด้วยตา แต่มันมีอะไรที่ผ่านมานบ้าง มีบริบทอะไร เชื่อมโยงอย่างไรกับเหตุการณ์ก่อน และก่อให้เกิดผลกระทบต่อไปในอนาคตอย่างไร

7. การเรียบเรียงข้อมูล (Fact Ordering)

8. การรายงานข่าว (Reporting)

9. การเขียนข่าว (writing) พื้นฐานการเขียนข่าวจะต้องรู้รูปแบบโครงสร้างข่าว ลีลาการเขียนข่าว หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับต่างมีความต่างสไตล์ แต่มีพื้นฐานเดียวกันอยู่.

พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร ทางราชการ พ.ศ. 2540 อาวุธของนักข่าวนโยบายสาธารณะ

รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดสิทธิการรับรู้รับทราบข้อมูลข่าวสารของราชการตามมาตรา 58 บัญญัติว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่นเว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชนหรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ" และยังมีกฎหมายลูก หรือ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารทางราชการ พ.ศ. 2540 ที่บัญญัติสิทธิต่างๆ ของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารโดยมีรายละเอียดดังนี้

หลักการและเหตุผลของ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารทางราชการ พ.ศ. 2540

ในระบอบประชาธิปไตย การให้ประชาชนมีโอกาสกว้างขวางในการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการต่างๆ ของรัฐเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อที่ประชาชนจะสามารถแสดงความคิดเห็นและใช้สิทธิทางการเมืองได้โดยถูกต้องกับความจริงอันเป็นการส่งเสริมให้มีความเป็นรัฐบาลโดยประชาชนมากยิ่งขึ้นสมควรกำหนดให้ประชาชนมีสิทธิได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ โดยมีข้อยกเว้นอันไม่ต้องเปิดเผยที่แจ้งชัด

และจำกัดเฉพาะข้อมูลข่าวสารที่หากเปิดเผยแล้วจะเกิดความเสียหายต่อประเทศชาติ หรือต่อประโยชน์ที่สำคัญของเอกชน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาระบบประชาธิปไตยให้มั่นคงและจะยังผลให้ประชาชนมีโอกาสดูถึงสิทธิหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ เพื่อที่จะปกป้องรักษาประโยชน์ของตนประการหนึ่ง กับสมควรคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสารของราชการไปพร้อม อีกประการหนึ่ง

ข้อมูลข่าวสาร หมายความว่า สิ่งที่สื่อความหมายให้รู้เรื่องราวข้อเท็จจริง ข้อมูลหรือสิ่งใดๆ ไม่ว่าจะจากสื่อความหมายนั้นจะทำได้โดยสภาพของสิ่งนั้นเองหรือโดยผ่านวิธีการใดๆ และไม่จำกัดทำไว้ในรูปของเอกสาร แฟ้ม รายงาน หนังสือ แผนผัง แผนที่ ภาพวาด ภาพถ่ายฟิล์ม การบันทึกภาพหรือเสียงการบันทึกโดยเครื่องมือคอมพิวเตอร์หรือวิธีอื่นใดที่ทำให้สิ่งที่บันทึกไว้ปรากฏได้

ข้อมูลข่าวสารของราชการ หมายความว่า ข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองหรือควบคุมดูแลของหน่วยงานรัฐ ไม่ว่าจะจะเป็นข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐหรือข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเอกชน

ข้อมูลข่าวสารที่ต้องเปิดเผยเป็นการทั่วไป ได้แก่ ข้อมูลข่าวสารที่ลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา โครงสร้างและการจัดองค์การในการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐนั้นที่สรุปอำนาจหน้าที่ที่สำคัญและวิธีการดำเนินงาน สถานที่ติดต่อเพื่อขอรับข้อมูลข่าวสาร หรือคำแนะนำในการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ กฎ มติคณะรัฐมนตรี ข้อบังคับ คำสั่ง หนังสือเวียน ระเบียบแบบแผน นโยบายหรือการตีความ ทั้งนี้ เฉพาะ

ที่จัดให้มีขึ้นโดยมีสภาพอย่างกฎเพื่อให้มีผลเป็นการทั่วไปต่อเอกชนที่เกี่ยวข้อง

ส่วนข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานของรัฐต้องจัดไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดู ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด ได้แก่ ผลการพิจารณาหรือคำวินิจฉัยที่มีผลโดยตรงต่อเอกชน รวมทั้งความเห็นแย้งและคำสั่งที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาวินิจฉัยดังกล่าว นโยบายหรือการตีความที่ไม่เข้าข่ายต้องลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาตามมาตรา 7 (4) แผนงาน โครงการ และงบประมาณรายจ่ายประจำปีของปีที่กำลังดำเนินการ คู่มือ หรือคำสั่งเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีผลกระทบต่อสิทธิหน้าที่ของเอกชน สิ่งพิมพ์ที่ได้มีการอ้างอิงถึงตามมาตรา 7 วรรคสอง สัญญาสัมปทาน สัญญาที่มีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอนหรือสัญญาร่วมทุนกับเอกชนในการจัดทำบริการสาธารณะ มติคณะรัฐมนตรี หรือมติคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยกฎหมายหรือโดยมติคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้ให้ระบุรายชื่อรายงานทางวิชาการ รายงานข้อเท็จจริงหรือข้อมูลข่าวสารที่นำมาในการพิจารณาไว้ด้วย ข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด (มาตรา 9)

ข้อมูลข่าวสารของราชการที่เปิดเผยเป็นการเฉพาะข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล หมายความว่า ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวบุคคล เช่น การศึกษาฐานะการเงิน ประวัติสุขภาพ ประวัติอาชญากรรมหรือประวัติการทำงาน บรรดาที่มีชื่อของผู้นั้นหรือเลขหมายรหัส หรือสิ่งบอกลักษณะอื่นที่ทำให้หมายความว่ารวมถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของผู้ที่ถึงแก่กรรมแล้วด้วย (มาตรา 4)

ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ต้องเปิดเผย

1. ข้อมูลข่าวสารของราชการที่เปิดเผยไม่ได้ ข้อมูลข่าวสารของราชการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์จะเปิดเผยมิได้ (มาตรา 14)
2. ข้อมูลข่าวสารของราชการที่เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐอาจมีคำสั่งมิให้เปิดเผย โดยคำนึงถึงการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ ประโยชน์สาธารณะและประโยชน์ของประชาชนที่เกี่ยวข้องประกอบกัน
3. การเปิดเผยจะก่อให้เกิดความเสียหายและความมั่นคงของประเทศความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือความมั่นคงในทางเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ
4. การเปิดเผยจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพหรือไม่อาจสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการฟ้องคดี การป้องกัน การปราบปราม การทดสอบ การตรวจสอบ หรือการรู้แหล่งที่มาของข้อมูลหรือไม่ก็ตาม
5. ความเห็นหรือคำแนะนำภายในหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการเรื่องหนึ่งเรื่องใด แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงรายงานทางวิชาการ รายงานข้อเท็จจริงหรือข้อมูลข่าวสารที่นำมาใช้ในการทำความเข้าใจ หรือคำแนะนำภายในดังกล่าว
6. การเปิดเผยจะก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตหรือความปลอดภัยของบุคคลหนึ่งบุคคลใด
7. รายงานการแพทย์หรือข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ซึ่งการเปิดเผยจะเป็นการรุกรานสิทธิส่วนบุคคลโดยไม่สมควร

8. ข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีกฎหมายคุ้มครองมิให้เปิดเผยหรือข้อมูลข่าวสารที่มีผู้ให้มาโดยไม่ประสงค์ให้ทางราชการนำไปเปิดเผยต่อผู้อื่น
9. กรณีอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา [คำสั่งมิให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ จะกำหนดเงื่อนไขอย่างไรก็ได้แต่ต้องระบุไว้ด้วยว่าที่เปิดเผยมิได้เพราะเป็นข้อมูลข่าวสารประเภทใด และให้ถือว่าการมีคำสั่งเปิดเผยข้อมูลข่าวสารทางราชการเป็นดุลพินิจโดยเฉพาะของเจ้าหน้าที่ของรัฐตามลำดับสายการบังคับบัญชา แต่ผู้ขออาจอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารได้ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา 15)]

นอกจากนี้ หน่วยงานของรัฐ ต้องจัดหาข้อมูลข่าวสารของราชการนอกจากที่ลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาหรือจัดไว้ให้ประชาชนตรวจดูหรือที่จัดให้ประชาชนได้ค้นคว้า ตามมาตรา 26 ในลักษณะที่อาจเข้าใจได้ตามสมควรให้ผู้ขอภายในเวลาอันสมควร เว้นแต่ผู้นั้นจะขอจำนวนมากหรือบ่อยครั้งโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรและถ้าข้อมูลข่าวสารของราชการนั้นมีสภาพอันบอบสลายได้ง่าย หน่วยงานของรัฐจะขอขยายเวลาในการจัดหาให้หรือจะจัดทำสำเนาอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่ข้อมูลข่าวสารนั้น

ข้อมูลข่าวสารของราชการที่หน่วยงานของรัฐจัดหาให้ข้างต้นต้องเป็นข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่แล้วในสภาพที่พร้อมจะให้ได้ มิใช่เป็นการต้องไปจัดทำ วิเคราะห์ จำแนก รวบรวม หรือจัดให้มีขึ้นใหม่เว้นแต่เป็นการแปรสภาพเป็นเอกสารจากข้อมูลข่าวสารที่บันทึกไว้ในระบบการ

บันทึกภาพหรือเสียง ระบบคอมพิวเตอร์ หรือระบบอื่นใด ทั้งนี้ตามที่ คณะกรรมการกำหนด แต่ถ้าหน่วยงานของรัฐเห็นว่ากรณีที่มีใช้ การแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าและเป็นเรื่องที่จะต้องปกป้อง สิทธิเสรีภาพสำหรับผู้นั้นหรือเป็นเรื่องที่จะเป็นประโยชน์แก่สาธารณะ หน่วยงานของรัฐจะจัดหาข้อมูลข่าวสารนั้นให้ก็ได้ บทบัญญัตินี้ไม่ เป็นการห้ามหน่วยงานของรัฐที่จะจัดให้มีข้อมูลข่าวสารของราชการใด ขึ้นใหม่ให้แก่ผู้ร้องขอหากเป็นการสอดคล้องด้วยอำนาจหน้าที่ตามปกติ ของหน่วยงานของรัฐนั้นอยู่แล้ว

ขั้นตอนการให้สิทธิเปิดข้อมูลราชการ ปัจจุบัน

กระบวนการขอใช้สิทธิรับรู้และให้มีการเปิดเผยข้อมูล นั้นในขั้นต้น ประชาชนทั่วไปต้องกรอกแบบฟอร์มระบุประเด็นข้อมูลที่ต้องการรู้ จาก นั้น สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ หรือ สขร. จะใช้ เวลาประมาณ 7 วันในการพิจารณาคำร้องว่าขัดต่อเงื่อนไขที่กฎหมาย ห้ามไว้หรือไม่ ในกรณีหากไม่เป็นข้อมูลที่ซับซ้อนจะใช้เวลา 30 วัน แต่ หากยื่นเยื่อจะใช้เวลานาน 60 วัน

กฎหมายดังกล่าวระบุว่าเมื่อประชาชนมาขอรับบริการต้องได้ ข้อมูลภายใน 15 วัน จากหน่วยงานที่ร้องขอ ถ้าหากไม่ได้จะต้องแจ้งผู้ ที่มาขอใช้บริการก่อน เมื่อร้องเรียนแล้วได้รับการปฏิเสธจากหน่วยงาน นั้นๆ ก็สามารถอุทธรณ์มายัง คณะกรรมการข้อมูลข่าวสาร เพื่อ พิจารณาเรื่องให้ หากหน่วยงานหรือประชาชนเห็นว่าไม่ได้รับความ เป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐก็สามารถมาร้องเรียนหรืออุทธรณ์

ได้ที่ สำนักงานคณะกรรมการ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสาร

หน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ คือ สำนักงานคณะกรรมการ ข้อมูลข่าวสารของราชการ (สขร.) สังกัดสำนักงานนายกรัฐมนตรี มีหน้าที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับงานธุรการและวิชาการให้แก่คณะกรรมการ ข้อมูลข่าวสารของราชการ และคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผย ข้อมูลข่าวสาร ประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและให้คำปรึกษาแก่ เอกชนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งคณะกรรมการ ข้อมูลข่าวสารของราชการ ประกอบด้วยรัฐมนตรี ซึ่งนายกรัฐมนตรี มอบหมายเป็นประธาน ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ปลัดกระทรวง กลาโหม ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวง พาณิชยกรรม เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา เลขาธิการคณะกรรมการ ข้าราชการพลเรือน เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ เลขาธิการสภา ผู้แทนราษฎร ผู้อำนวยการสำนักข่าวกรองแห่งชาติ ผู้อำนวยการสำนัก บประมาณ และผู้ทรงคุณวุฒิอื่นจากภาครัฐและเอกชน ซึ่งคณะ รัฐมนตรีแต่งตั้งอีกเก้าคนเป็นกรรมการ ให้ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี แต่งตั้งข้าราชการของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีคนหนึ่งเป็น เลขานุการและอีกสองคนเป็นผู้ช่วยเลขานุการ.

